

cd

"Razwitiye obszczich problem biologii w Rossii. Pierwaja połowina XIX wieku", S. R. Mikulinskij, Moskwa 1931 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 8/2, 301-302

1963

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pewną wadą książki jest preferowanie uczonych i wynalazców anglosaskich. Nie tylko więc nie wspomina się o Połzunowie (mówiąc za to o maszynie parowej budowanej w Petersburgu przez Smeatona), ale pomija się — poza jednowierszową wzmianką — dorobek Papina, nie wspomina o Huygensie i Lebonie. Pisząc o Carnocie i słusznie oceniając jego podstawowe dzieło, pomija jednak autor wydane w kilkadziesiąt lat po śmierci uczonego notatki, zawierające dalszy istotny krok w rozwoju pojęć energetycznych. Przy silnikach rakietowych jedynym wspomnianym badaczem jest Goddard, nie mówi się natomiast ani o Ciołkowskim, ani o Obercie.

Te przeoczenia książki nie naruszają jednak jej podstawowych walorów, dzięki którym celowe byłoby udostępnienie jej czytelnikowi polskiemu.

E.O.

Pavel Hapák, *Dejiny železiarskeho priemyslu na Slowensku od konca 18 storočia do roku 1867*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1962, s. 316 + 20 (illustr.).

Celem pracy P. Hapaka jest przedstawienie historii hutnictwa na Słowacji w okresie przejścia od feudalnych do kapitalistycznych form produkcji, przy czym szczególna uwaga poświęcona została dwudziestoleciu 1848—1867 (na ogólną liczbę 8 rozdziałów 7 dotyczy tego właśnie okresu). Jest to pierwsze tego rodzaju syntetyczne opracowanie. Obok problematyki ekonomicznej i społecznej autor zajają się również problemami technicznymi, zwracając w przedmowie uwagę na duże w tym zakresie trudności, wynikłe z powodu nie tylko braku materiałów, ale nawet i niejednolitej terminologii.

Publikacja została zaopatrzona w wykaz literatury i źródeł archiwalnych oraz indeks miejscowości. Dołączono również zwięzłe streszczenia w języku rosyjskim i niemieckim, a ponadto orientacyjne mapki rozmieszczenia zakładów hutniczych i kopalni rud żelaza na Słowacji w latach 1848—1867.

J.J.

S. R. Mikulinskij, *Razwitiye obszczich problem biologii w Rossii. Pierwaja połowina XIX wieka*. Izdatelstwo Akademií Nauk SSSR, Moskwa 1931, s. 450.

W ciągu ostatnich kilkunastu lat historia biologii wzbogaciła się o wiele prac monograficznych z zakresu rozwoju i dziejów biologii rosyjskiej. Pojawiły się m.in. artykuły i monografie poświęcone działalności poszczególnych uczonych-biologów, wydano zarysy fizjologii zwierząt (Ch. S. Kosztajanc), paleobiologii (L. Sz. Dawitaszwili), embriologii zwierząt (L. J. Blacher), embriologii roślin (P. A. Baranow), ukazała się czterotomowa praca B. E. Rajkowa o rosyjskich ewolucjonistach okresu przeddarwinowskiego, praca S. L. Sobola o badaniach mikroskopowych w Rosji w XVIII w. Przy tej wszechstronności opracowań jednak dawał się zauważyć wyraźny brak publikacji syntetycznych z zakresu historii ogólnych problemów biologii.

Praca S. R. Mikulinskiego stanowi próbę przedstawienia rozwoju ogólnych problemów naukowych biologii w Rosji w I połowie XIX wieku. Autor nie prowadzi analizy poszczególnych gałęzi nauk biologicznych, uwzględniając je tylko w tej mierze, w jakiej przyczyniły się do rozwiązania problemów biologii ogólnej i stworzenia jej podstaw teoretycznych. Szczególną uwagę zwrócono na rolę praktyki rolniczej. Ponadto podjęto ciekawą próbę przeanalizowania niektórych podstawowych pojęć z zakresu biologii teoretycznej.

Książka składa się z trzech części: w pierwszej rozpatrywane są: geneza i źródła rozwoju problemów teoretycznych biologii, w drugiej — przedstawiono poglądy rosyjskich biologów na istotę życia, zagadnienie wpływu środowiska na organizm; powstanie i rozwój zoopsychologii, walkę przeciw witalizmowi, w trzeciej — dano szkic syntetyczny rozwoju idei ewolucji świata organicznego.

Autor daje filozoficzne umotywowanie historii rozwoju ogólnych problemów biologii w Rosji, jaskrawo odzwierciedlającego walkę światopoglądów w ówczesnej nauce, dzięki czemu książka może zainteresować nie tylko biologów, ale i filozofów.

Praca Mikulinskiego oparta jest na materiałach archiwalnych i na wielu niewykorzystanych dotychczas rękopisach przyrodników rosyjskich.

cd.

Henryka Schmitta listy do żony (1845—1880). Opracował Stefan Kieniewicz. Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Wrocław 1961, s. XX + 612.

Z bogatej (32 voluminy) spuścizny rękopiśmiennej znanego historyka ubiegłego stulecia Henryka Schmitta (1117—1883) udostępniono badaczom w formie drukowanej część obszernej korespondencji. Z łącznej liczby 11 voluminów ukazały się drukiem trzy. Nieprzypadkowo udostępnia się tę część korespondencji — listy do żony. Leokadia z Mitraszewskich Schmittowa była wprawdzie — jak wskazuje we wstępie wydawca — człowiekiem o przeciętnej osobowości i bez większych ambicji intelektualnych, jednak jej wyjątkowa rola w życiu H. Schmitta spowodowała, że listy te wykraczają poza schemat typowo rodzinnej korespondencji. L. Schmittowa obdarzana przez wszystkie lata ich pożycia gorącym uczuciem Henryka, z początku zapatrzona w młodzieńcze porywy jego politycznej działalności, nie rozumiejąca, a nawet nie starająca się zbyt pojąć wielki trud jego późniejszej pracy naukowej, przez cały niemal okres działalności publicznej pozostawała mu jednak niezmiennie najbliższym powiernikiem we wszystkich sprawach. Ten właśnie fakt zadecydował o zakresie problematyki tej korespondencji, a dziś posiada decydujące znaczenie dla jej wartości.

W różnorodnej treści tych listów znajdujemy nie tylko obfite informacje o historii obyczajów, czy nawet stosunków społecznych XIX w. Mamy w nich poważne źródło do wydarzeń politycznych, w których czynną rolę odegrał H. Schmitt, powstaniec 1846 r., którego represje austriackie nie wyzwoliły z zainteresowań dla spraw politycznych przez całe życie.

Nade wszystko interesują nas tu jednak źródła do działalności naukowej H. Schmitta, znanego ze swych demokratycznych poglądów i reprezentującego postępowy nurt w historiografii polskiej XIX w. Nie znajdziemy wprawdzie w opublikowanej korespondencji wiadomości o *meritum* warsztatu naukowego, lecz odnaleźć w tych listach można trudną drogę nowego typu inteligenta, szukającego początkowo materialnego oparcia w bardziej oświeconej części arystokracji galicyjskiej, a ostatecznie zmuszonego do zdania się niemal całkowicie na rezultaty pracy własnego pióra. Wyczytać w nich można, jak samouk bez mała zdobywa z biegiem lat przez wyteżoną pracę popularność autorską i osiąga naukowe poważanie. Budzą więc ciekawość te partie korespondencji, w których autor listu zwraca się z planów naukowych, pisze o organizowaniu pracy warsztatowej i kreśli „sprawozdania” z postępu poszukiwań badawczych w zbiorach zagranicznych. Do bardziej interesujących należą również te listy, w których mowa o stosunkach H. Schmitta do współczesnych mu historyków, że wymienimy: J. Lelewela, K. Szajnochę, F. Smolkę, J. Szujskiego.

Znaleźć też można w tej korespondencji wiadomości do dziejów instytucji naukowych w Polsce. Chodzi tu o tę część korespondencji, w której mowa o dwu-